

Uwagi do raportu¹ z Misji Doradczej IUCN w Obieckie Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” („Białowieża Forest”)

Misja IUCN w przyrodniczym Obieckie Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” odbyła się w dniach 4-8 czerwca 2016 r., raport został przygotowany w czerwcu 2016. Poniżej zaprezentowano uwagi, przygotowane przez siedem organizacji pozarządowych, do tekstu raportu. Komentarz dotyczy rozdziałów 3 - „Ocena” i 4 - „Wnioski i zalecenia”. Części „Wstęp”, „Tło misji” i „Bieżący kontekst” opisują stan faktyczny i kontekst wizyty, stąd uwagi do nich nie były konieczne.

Na wstępie należy podkreślić to, że raport z misji ekspertów IUCN został przygotowany w oparciu o opinie i dane przekazane przez wszystkich najważniejszych interesariuszy.

3. Ocena

3.1 Ocena ogólna

Słusznie zauważono, że Obiekt Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska” jest obszarem przyrodniczym, dlatego „Program dla Puszczy Białowieskiej jako dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego UNESCO oraz obszaru sieci Natura 2000” (Program) jest dokumentem wykonanym nieprawidłowo. Niezgodność Programu z wymaganiami ochrony Obiektu Światowego Dziedzictwa (dalej: Obiekt ŚD) potwierdza również uwaga ekspertów o braku uwzględnienia ochrony tzw. wyjątkowej powszechnej wartości (OUV) Obiektu ŚD, zgodnie z warunkami wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa. Tak duże wady Programu wskazują na konieczność jego istotnej modyfikacji i do czasu usunięcia niezgodności z wymaganiami zarządzania Obiektem ŚD, Program nie powinien być wdrażany.

Całkowite pominięcie oceny wpływu zwiększenia poziomu pozyskania drewna zaplanowanego w aneksie do Planu Urządzenia Lasu (PUL) dla nadleśnictwa Białowieża na OUV Obiektu ŚD oraz na jego integralność jest jego bardzo dużą wadą. Z tego powodu, zgodnie z zasadą przezorności, aneks nie powinien być wdrażany zanim nie zostanie przedstawiona rzetelna ocena oddziaływania. Co więcej, w aneksie do PUL dla nadleśnictwa Białowieża nie są wyznaczone obszary wyłączone z gospodarki leśnej, zgodnie z strefami UNESCO. Taka wada aneksu do PUL dla nadleśnictwa Białowieża oraz PUL dla nadleśnictw Hajnówka i Browsk powinna zostać jak najszybciej usunięta. Do tego czasu, w nadleśnictwach obejmujących Puszcę Białowieską nie powinna być prowadzona wycinka drzew w strefach UNESCO, w których jest ona zakazana, również ze względów „sanitarnych”, zezwalając jedynie na cięcia ze względów bezpieczeństwa z pozostawieniem ściętego drewna na miejscu.

---

¹ Lethier, H. i Avramoski, O., 2016 – Misja Doradcza IUCN w Obieckie Światowego Dziedzictwa „Puszcza Białowieska”, Białowieża 4-8 czerwca, 2016., Raport z misji, czerwiec 2016 r., IUCN, Gland, Szwajcaria

3.2 W sprawie inwazji kornika drukarza oraz 3.2 Rozwiązanie problemu

Organizacje pozarządowe podzielają opinię ekspertów misji, iż gradacje kornika drukarza powinny być traktowane jako normalny proces biologiczny, regularnie i cyklicznie występujący w Puszczy Białowieskiej. Na uwagę zasługuje wskazanie, iż czynnikami wpływającymi na występowanie gradacji są również zmiany klimatyczne i powtarzające się susze, co znajduje potwierdzenie w licznych publikacjach naukowych². W tym kontekście należy podkreślić zawartą w raporcie ocenę, iż czynnikiem warunkującym możliwość wystąpienia obecnej gradacji kornika był dotychczasowy sposób prowadzenia gospodarki leśnej w obiekcie, promujący sztuczne, monokulturowe nasadzenia świerka.

Organizacje pozarządowe w pełni identyfikują się z rozpoznaniem zawartym w punkcie 3.3 raportu, iż Konwencja udziela jednoznacznej odpowiedzi w spornej kwestii sposobu zarządzania lasami na terenie obiektu światowego dziedzictwa. Gospodarowanie lasami Puszczy Białowieskiej powinno chronić naturalną dynamikę procesów ekologicznych, umożliwiając skuteczną ochronę walorów składających się na OUV obiektu. Obejmują one istnienie rozległych, dobrze zachowanych starych lasów, kształtowanych przez naturalne procesy ekologiczne, oraz występowanie w tych drzewostanach dużych zasobów martwego drewna (zarówno posuszu, złomów, jak i leżaniny), podtrzymujących bogatą faunę grzybów i saproksylicznych bezkręgowców.

Popieramy zawarty w raporcie postulat klarownego zdefiniowania terminów "cięcia sanitarne" oraz "względy bezpieczeństwa publicznego", gdyż obecna ich interpretacja jest wysoce niejednoznaczna, szczególnie dla szerokiego społeczeństwa, powodując szereg wątpliwości i potęgując spory wokół użytkowania Puszczy. Nie jest jasne, w jakim zakresie "cięcia sanitarne" są wliczane w etat PUL, czy uwzględniają wyłącznie posusz jałowy czy również posusz czynny, jak również, czy mogą być wykonywane w drzewostanach ponadstuletnich oraz w rezerwatach. Nie jest również jasne, czy drewno pochodzące z cięć sanitarnych jest przeznaczane do sprzedaży. Powyższe niejasności dotyczą również cięć uzasadnianych wymogami bezpieczeństwa publicznego oraz relacji pomiędzy oboma wymienionymi rodzajami cięć.

Podkreślenia wymaga fakt, że raport potwierdza wcześniejsze doniesienia organizacji pozarządowych, iż prowadzone w ostatnich miesiącach cięcia sanitarne oraz cięcia uzasadniane wymogami bezpieczeństwa nierzadko wykonywane były w miejscach i sytuacjach pozostających bez zauważalnego związku z postulowanymi celami wycinki. W szczególności eksperci IUCN potwierdzili zgłaszane wcześniej przez organizacje pozarządowe cięcia w strefie "partial protection II", stanowiące złamanie reżimu ochronnego ustalonego dla tych wydzieleń w ramach zasad gospodarowania przyjętych w obiekcie.

Organizacje pozarządowe podzielają zawartą w raporcie opinię, iż w ostatnich latach ryzyko pożaru lasu utrzymywało się w Puszczy Białowieskiej na niskim poziomie, co potwierdzają dostępne statystyki dotyczące frekwencji i zasięgu odnotowanych pożarów. Zwracamy w tym kontekście uwagę, że zawarte w raporcie dane o faktycznej liczbie pożarów pochodzą

---

² Gutowski J.M. & Jaroszewicz B. 2016. w: Stan ekosystemów leśnych Puszczy Białowieskiej, s. 87-108, Lasy Państwowe, Warszawa; Seidl R. i in. 2016. Journal of Applied Ecology 53: 530-540.

z opracowania wykonanego przez IBL na zlecenie Ministerstwa Środowiska³, które zostały następnie wykorzystane w opracowaniu Greenpeace. Warto również zauważyć, że eksperci odnotowali w raporcie, iż w miejscach ścinki uzasadnianej bezpieczeństwem pożarowym pozostawiana jest odpadowa biomasa (ścięte suche gałęzie), co jest niespójne z postulowanymi celami wykonywanych cięć.

4. Wnioski i rekomendacje

4.1 Ramy prawne

Organizacje zgadzają się z wnioskami i rekomendacjami raportu z misji IUCN w zakresie spójności postanowień “Konwencji w sprawie dziedzictwa światowego kulturalnego i naturalnego” i przepisów środowiskowych Unii Europejskiej dotyczących obszarów Natura 2000. Jak słusznie zauważają eksperci rozbieżności dotyczą celów zarządzania dobrem światowego dziedzictwa i częścią wskazań gospodarczych zawartych w planach urządzania lasu. Szczególną uwagę tutaj należy zwrócić na fakt istnienia wskazań gospodarczych służących funkcjom produkcyjnym lasu w II strefie ochrony częściowej (III strefa w kolejności), gdzie zgodnie z dokumentacją nominacyjną obiektu światowego dziedzictwa tego typu działania zostały wykluczone. Niezgodność ta powinna zostać wyeliminowana poprzez usunięcie wskazówek gospodarczo-hodowlanych z planów urządzania lasu za wyjątkiem tych, które bezpośrednio służą ochronie cennych siedlisk i gatunków zgodnie z obowiązującym planem zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000.

Organizacje od dawna wskazują na zbyt daleko idącą uznaniowość w kwestii prowadzonych na terenie Puszczy Białowieskiej “cięć sanitarnych” oraz “cięć przygodnych” związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa dla życia i zdrowia ludzi oraz bezpieczeństwa przeciwpożarowego. Mając powyższe na uwadze, składamy deklarację współpracy na rzecz wdrożenia rekomendacji misji ekspertów IUCN w sprawie opracowania wytycznych dla tego rodzaju zabiegów prowadzonych na terenie Puszczy Białowieskiej. Wytyczne te muszą uwzględniać postanowienia planu zadań ochronnych w sprawie cennych siedlisk i gatunków (zgodność PZO z kryterium X Konwencji), a także służyć utrzymaniu ciągłości procesów biologicznych (kryterium IX Konwencji).

4.2 Zarządzanie

Eksperci z Misji IUCN zauważyli, słusznie, między innymi słabą komunikację między kluczowymi interesariuszami oraz zamykanie się w „obozach”, między którymi przepływ informacji i wiedzy jest niewielki.

Bardzo ważną uwagą jest brak „skutecznych mechanizmów zapewniających zaangażowanie społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych, społeczności naukowych i innych najważniejszych interesariuszy.” Z tego również powodu, postulujemy o jak najszybsze zapewnienie takich mechanizmów i włączenie najważniejszych interesariuszy do procesu zarządzania Obiektem ŚD, w tym do zaangażowania od początku przebiegu procesu tworzenia Zintegrowanego Planu Zarządzania i innych dokumentów planistycznych, oceny

---

³ Stereńczak K. i in. 2015. Wpływ ilości martwego drewna w Puszczy Białowieskiej na zagrożenie pożarowe oraz zagrożenie dla ludzi. Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Środowiska; IBL, Sękocin.

wpływu zwiększenia limitu pozyskania drewna w jakimkolwiek z nadleśnictw z obszaru Puszczy Białowieskiej.

W ramach tego rozdziału eksperci zalecają, a nasze organizacje popierają:

- *Znaczące usprawnienie zarządzania dobrem światowego dziedzictwa i Puszczą Białowieską w całości poprzez ustanowienie i utrzymanie instytucji zarządzających cieszących się szerokim zakresem akceptacji i uznania*

Najlepszym rozwiązaniem dla realizacji tego zalecenia, będzie oddanie całości zarządzania jednej instytucji, która nakierowana będzie w głównej mierze na ochronę przyrodniczego Obszaru ŚD, dbającej również o rozwój regionu, w tym turystykę, i zapewnienie drewna dla lokalnej społeczności. Taka instytucja już istnieje, jest nią Białowieski Park Narodowy. Objęcie parkiem narodowym całości Puszczy wyłączy ten obszar spod Ustawy o lasach i zakończy spór o to co robić w przypadku pojawiających się kolejnych gradacji kornika, co ułatwi działanie Lasom Państwowym, które powołują się na sprzeczność Ustawy z prawem międzynarodowym.

- *Zapewnienie, że wszystkie zainteresowane strony otrzymują odpowiednie i wystarczające informacje, będą mogły być reprezentowane i będą mogły wpływać na doradztwo i/lub podejmowane decyzje [...] na wszystkich poziomach – krajowym i lokalnym.*

Bardzo słuszna uwaga, o której mówi wiele stron w tym organizacje społeczne, naukowcy zajmujący się ochroną przyrody czy samorządowcy. Ministerstwo Środowiska powinno zdecydowanie wdrożyć powyższe zalecenie. Niestety na dzień dzisiejszy widzimy tendencję odwrotną, co nas bardzo niepokoi. Apelujemy o włączenie strony społecznej (organizacje pozarządowe) oraz naukowców, opowiadających się za różnymi rozwiązaniami dla Puszczy, do procesu zarządzania obszarem Światowego Dziedzictwa.

Zarządzanie obszarem przez dwie duże instytucje, jedną nakierowaną w głównej mierze na pozyskanie drewna i osiąganie z tego tytułu zysków (Lasy Państwowe) oraz instytucję, której jednym z głównych celów jest ochrona przyrody (Białowieski Park Narodowy) okazuje się nie być efektywne dla ochrony Obszaru Światowego Dziedzictwa. Widzimy, że w części gospodarczej łamane są zakazy stref UNESCO, wyłączonych z cięć, istnieje tendencja do zwiększania pozyskania drewna, jednego z głównych zagrożeń dla różnorodności biologicznej i integralności obszaru. Z tego powodu, najlepszym rozwiązaniem dla ochrony tego Obiektu będzie zarządzanie całością obszaru przez jedną instytucję, związaną z danym terenem, której celem będzie ochrona dziedzictwa przyrodniczego. Takim rozwiązaniem, jest objęcie całej Puszczy Białowieskiej ochroną w ramach parku narodowego.

4.3 Zagadnienia społeczno-gospodarcze

Zgadza się z wnioskami ekspertów misji IUCN, tj.:

- Uważamy, że istnieje przestrzeń do włączenia ochrony dziedzictwa kulturowego dla różnicowania i wzbogacenia usług, w szczególności turystyki. Podkreślamy jednak fakt, że obiekt ŚD jest obiektem przyrodniczym wyznaczonym na podstawie kryteriów IX i X, i to powinno być w głównej mierze przedmiotem ochrony tego obiektu.

- Zgadza się, z tym że istnieje duża potrzeba stworzenia wizji zrównoważonego rozwoju, uwzględniająca między innymi wszystkie korzyści zapewniane przez Puszcę oraz strategię turystyki spójna z ochroną wyjątkowej powszechnej wartości (OUV).
- Zgodnie z wnioskami ekspertów widzimy potrzebę przygotowania i realizacji programu podniesienia świadomości lokalnych społeczności i społeczeństwa dotyczących funkcji i wszystkich wartości Puszczy Białowieskiej, w szczególności dotyczącym ochrony procesów naturalnych i roli martwego drewna dla ochrony tego obiektu.
- Zgodnie z dotychczasowym stanowiskiem, uważamy że zapotrzebowanie na drewno dla potrzeb własnych lokalnej społeczności może być zaspokojone z lasów Puszczy z stref UNSECO, w których cięcia są dozwolone („strefa aktywnej ochrony”). Takie zapotrzebowanie na drewno należy dokładnie oszacować, a sprzedaż tego surowca powinna być prowadzona tylko w formie detalicznej, z wyłączeniem internetowych systemów sprzedaży.

4.4 Aktywne zarządzanie siedliskami i gatunkami

Organizacje pozarządowe podzielają pogląd ekspertów misji, iż jedną z przyczyn konfliktu wokół gospodarowania na terenie obiektu światowego dziedzictwa jest brak szczegółowego i operacyjnego programu zarządzania obiektem. Konieczność opracowania takiego dokumentu była klarownie wyartykułowana przez World Heritage Committee w roku 2014. Zgadza się również z oceną ekspertów, że PGL LP niewłaściwie interpretowały zasady gospodarowania w poszczególnych strefach ochronnych obiektu wyznaczonych przy powtórnej nominacji terenu jako obiektu Światowego Dziedzictwa. Doprowadziło to do cięć (zarówno proponowanych, jak i wykonanych) w strefie "partial protection II", czyli w miejscach, gdzie nie powinny one mieć miejsca. Podzielamy wyrażoną w kontekście konieczności tzw. czynnej ochrony drzewostanów opinię, że wiele przyjętych norm oraz praktyk stosowanych w gospodarce leśnej nie jest spójnych z celami ochrony przyrody.

Należy zwrócić szczególną uwagę na zalecenie misji, by gospodarka prowadzona w Puszczy Białowieskiej służyła utrzymaniu i odtwarzaniu obecnego stanu ekosystemu, przy zachowaniu zasady minimalizacji zabiegów wykonywanych przez człowieka i wspierania naturalnych procesów. Powinno to wiązać się z zakazem wprowadzania sztucznych odnowień świerka w drzewostanach gospodarczych. Zabiegi z zakresu gospodarki leśnej powinny być, zdaniem ekspertów IUCN, ograniczone do działań spójnych z wymogami kryterium IX (zachowanie spontanicznych procesów ekologicznych) zlokalizowanych w sztucznych, jednogatunkowych nasadzeniach świerka. W tym kontekście, organizacje pozarządowe podzielają opinię sformułowaną w rozdz. 4.2, iż zarządzanie obiektem powinno obejmować zinstytucjonalizowany udział wszystkich zainteresowanych stron, w tym NGO i naukowców, w decyzjach dotyczących lokalizacji i zakresu ewentualnych cięć sanitarnych.

Rekomendacje

W pełni zgadzamy się z rekomendacjami ekspertów IUCN z raportu z misji:

- Proces opracowywania planu zarządzania dobrem powinien już dawno być zainicjowany oraz zgodnie z zaleceniami powinien od samego początku obejmować wszystkich interesariuszy. Plan taki powinien być w pełni spójny z „wymaganiami dotyczącymi dziedzictwa światowego i wspierającego naturalne procesy ekologiczne i biologiczne”.
- Zintegrowany plan zarządzania powinien być oceniony przez Centrum Dziedzictwa Światowego przed podjęciem ostatecznej decyzji o jego sfinalizowaniu.
- Powinny być wprowadzone jak najszybciej rozwiązania w zarządzaniu polską częścią Obiektu ŚD, poza komitetem sterującym, zapewniające udział kluczowych interesariuszy w zarządzaniu tym Obiektem.
- Należy zbudować szerszą wizję zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieskiej, w której uwzględnione zostaną usługi ekosystemowe jakie Puszcza zapewnia.
- Zdecydowanie należy zawiesić wykonanie aneksu do Planu Urządzania Lasu dla nadleśnictwa Białowieża, oraz nie wprowadzać zmian w PUL dla pozostałych nadleśnictw Puszczańskich, do czasu opracowania i zatwierdzenia zintegrowanego planu zarządzania. W tym czasie, w nadleśnictwie Białowieża, dozwolone powinny być jedynie cięcia ze względów bezpieczeństwa z pozostawieniem ściętego drewna na miejscu. Dodatkowo, uważamy że PUL dla wszystkich nadleśnictw powinny być zgodne z zasadami zarządzania obiektem Światowego Dziedzictwa, i dla tych planów powinna być przygotowywana rzetelna ocena oddziaływania na wyjątkową powszechną wartość (OUV) obszaru.

W naszej opinii, raport z misji ekspertów IUCN jest przygotowany rzetelnie, fachowo, w oparciu o szeroką literaturę naukową i dane oraz opinie wszystkich najważniejszych interesariuszy. Z tego powodu rekomendacje niezależnych ekspertów powinny być jak najszybciej wdrażane.